
СТАТИИ

ВЪТРЕШНОПРАВНОТО ПРИЛАГАНЕ НА ДОГОВОРА ЗА ЕКСТРАДИЦИЯ МЕЖДУ ПРАВИТЕЛСТВОТО НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И ПРАВИТЕЛСТВОТО НА САЩ

Борис Йовчев*

Наскоро широката общественост бе запозната със случая на г-жа Червенкова, който предстои да се гледа на втора инстанция от Софийския апелативен съд (САС), след като Софийският градски съд постанови в свое решение екстрадирането ѝ в САЩ, където тя ще трябва да отговаря по същество по повдигнатите ѝ от молещата държава обвинения. Т.нар. екстрадиция е законово регламентирана в чл. 2 от Закона за екстрадицията и Европейската заповед за арест (ЗЕЕЗА) и има за първично правно основание сключения между Република България и САЩ договор за екстрадиция между правителството на Република България и правителството на Съединените американски щати, по-долу наричан за краткост „договор за екстрадиция“.

В изминалите седмици в медийното пространство бяха отправени многобройни упреци срещу легитимността на договора за екстрадиция, състояха се и протести пред Съдебната палата в София, където се гледа делото за екстрадиция на обвиняемата.

Настоящата разработка има за цел да отговори на въпроса при какви обстоятелства от правна и фактическа гледна точка Конституцията на Република България (КРБ) във връзка с договора за екстрадиция и ЗЕЕЗА легитимира компетентните органи по правно допустим начин да постановят екстрадирането на български гражданин в САЩ.

Йерархичното ниво на нормативната уредба в Република България се регламентира от чл. 5, ал. 1 КРБ, който недвусмислено обявява Конституцията за върховен закон, на който другите норми не могат да противоречат. Член 5, ал. 2 КРБ допълва чл. 5, ал. 1 КРБ, като обявява непосредственото действие на Конституцията. Според чл. 4, ал. 1 КРБ във връзка с принципа на правовата държава всички власти в

---

* Юрист.

Република България, а именно законодателната, изпълнителната и съдебната власт (ал. 8 КРБ), изпълняват предоставените им правомощия спрямо действащите закони на Република България и най-вече в унисон с Конституцията. Като гарант на демократичната си легитимация от народа съдебната власт е обвързана в чл. 117, ал. 2 КРБ именно само със закона. Освен това си задължение тя е освободена от подвластност, което изрично е регламентирано в чл. 117, ал. 2 КРБ – „Съдебната власт е независима“.

Конституцията регламентира също така в своя чл. 5, ал. 4 мястото, което заемат международните договори в йерархичната нормативна структура на Република България. Според чл. 5, ал. 4 КРБ международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат. В свое решение № 7 от 2.07.1992 г. по к. д. № 6 от 1992 г. Конституционният съд закономерно постановява, че „нормите на инкорпорираните международни договори при противоречия с норми на закони и подзаконни актове от вътрешното законодателство се прилагат с предимство съгласно разпоредбата във второто изречение на чл. 5, ал. 4 от Конституцията. Те обаче не трябва да противоречат на Конституцията. Този извод се налага от тълкуването на чл. 5, ал. 2 и 4 във връзка с чл. 85, ал. 3 и чл. 149, ал. 1, точка 4 от Конституцията“. Върховенството на Конституцията и непосредственото ѝ прилагане съгласно чл. 5, ал. 2 КРБ изискват не само подчинение на законите и подзаконните нормативни актове, на международните договори, но и най-вече на взетите на базата на международните спогодби решения спрямо конкретния казус.

Тук следва да се отбележи, че обсъжданият договор за екстрадиция преследва легитимни цели, а именно – сътрудничеството на договорилите се страни в борбата срещу международната престъпност. Този договор съгласно чл. 5, ал. 4 КРБ е част от вътрешното право на страната и се ползва с предимство пред противоречащите му вътрешноправни норми. Договорът за екстрадиция урежда обвързаността на договорилите се страни по отношение на екстрадицията, чиято легитимация е очертана от чл. 25, ал. 4 КРБ, според който „гражданин на Република България не може да бъде предаден на друга държава или на международен съд за целите на наказателно преследване, освен ако това е предвидено в международен договор, ратифициран, обнародван и влязъл в сила за Република България“.

Член 25 КРБ, от друга страна, обаче е първият член на Конституцията, непосредствено поставен под заглавието „**Основни права** и задължения на гражданите“. В него е регламентирана легитимността на „същинския“ законодател, а именно – правният инструмент за определяне на принадлежност на субект към народа, и в

частност институтът на гражданство на Република България. Като корелат на това върховно право по чл. 25, ал. 1 и 2 КРБ Конституцията предвиждаше до изменението ѝ през 2005 г. (изм., ДВ, бр. 18 от 2005 г.), че гражданин на Република България не може да бъде предаден на друга държава или на международен съд за целите на наказателно преследване. Забраната за екстрадиция, както и гарантираната в чл. 25, ал. 3 КРБ забрана за лишаване от българското гражданство не са просто израз на държавна отговорност, а имат статута на **основни конституционни права**. Те конкретизират връзката между държавната власт (чл. 1, ал. 2 КРБ) и легитимирания от народа правов ред на Република България. Гражданството е основната правна предпоставка, обуславяща обвързаността и принадлежността на конкретния субект към „народа“ по смисъла на чл. 1, ал. 2 КРБ, който от своя страна е носител и създател на правовия ред. Забраната за екстрадиция по чл. 25, ал. 4 КРБ няма за цел да осуети правораздаването на чужди държави, а е гарант за доверието на народа към създадения от самия него нормативен ред. Тази обвързаност между гражданина и създадената с негова воля правова система забранява на държавата да отдели субекта от общността, екстрадирайки го в чужда държава, където той трябва да отговаря за деяния по законодателство, в демократичния процес на чието създаване той не е участвал.

Конституционно гарантираното право в чл. 25, ал. 4 КРБ обаче не бива да бъде погрешно разбрано като едно неограничено упълномощаване на български граждани да извършват криминални деяния извън територията на Република България. Във връзка с това Наказателният кодекс в чл. 4, ал. 1 регламентира, че той е приложим спрямо извършените от български граждани престъпления в чужбина.

Глобализацията и развитието на международните отношения в посока улесняване на движението на хора и трансфера на стоки на интернационално ниво изискват и регламентация на правните отношения между страните в областта на борбата срещу престъпността. Като един от инструментите за постигане на тази цел, международното право предвижда сключването на т.нар. международни договори. За тяхното вътрешноправно прилагане обаче не е достатъчна само хипотезата на чл. 5, ал. 4 КРБ – особено когато конкретният международен договор предвижда ограничение на основни конституционни права. В такъв случай засегнатото конституционно право следва да бъде изрично ограничено или напълно заличено.

Чрез изменение на чл. 25, ал. 4 КРБ (обн., ДВ, бр. 18 от 2005 г.) законодателят изрично ограничава абсолютната забрана за екстрадиция на български граждани, преследвайки легитимната цел за борба с международната престъпност. Според действащия към момента чл. 25, ал. 4 КРБ „гражданин на Република България не може да бъде предаден на друга държава или на международен съд за целите на наказателно преследване, освен ако това е предвидено в международен договор, ратифици-

ран, обнародван и влязъл в сила за Република България⁴. Чрез това си решение законодателят не премахва напълно конституционната забрана за екстрадиция, а я ограничава дотолкова, доколкото това е необходимо за ефективната борба срещу международната престъпност.

Всяко едно ограничение на основни конституционни права обаче трябва да отговаря на качествените критерии на **принципа за съразмерност**¹. Според тълкуване на Конституционния съд в решение № 4 от 23.02.2001 г. по к. д. № 15 от 2000 г. принципът на съразмерност „произтича от вътрешната йерархия на нормативно защитените ценности и необходимостта от взаимното им съгласуване в една демократична държава. Един от конститутивните елементи на този принцип е изискването използваното средство за защита на съответната ценност от обществен интерес в най-малка степен да ограничава правото на защита. Ограничението трябва да е разумно и не може да надвишава степеня, необходима за постигането на съответната легитимна цел“.

Така дефинираната предпоставка трябва да бъде изпълнена независимо от въпроса дали международният договор, който ограничава „забраната за екстрадиция“ по чл. 25, ал. 4 КРБ, е конституционно съобразен. Принципът на съразмерност трябва да е изпълнен и при прилагането на договора в конкретния случай. С това чл. 5, ал. 2 КРБ задължава компетентните органи при вземането на решение по молба на чужда държава за екстрадиция на български гражданин приоритетно да приложат този принцип. Това задължение имат и занимаващите се с казуса съдилища.

Кога решението за екстрадиция в частност е съразмерно на легитимните цели, преследвани с договора за екстрадиция, зависи от обстоятелствата на конкретния казус и би следвало да се установи след прецизно съпоставяне на противоречащите интереси – интереса български гражданин да не бъде екстрадиран и интереса за ефективна борба с международната престъпност.

Доверието на българския гражданин в приложимостта на българското материално наказателно право се ползва със закрилата на Конституцията в ситуации, в които действието и последиците, върху които се базира молбата за екстрадиция, са настъпили на територията на Република България. Наказателни обвинения срещу български граждани, тясно обвързани с територията на страната, следва да се разследват и решават от компетентните български органи на базата на българското наказателно право. Принципът на съразмерност води в тези случаи до основание за отказ на екстрадицията.

---

¹ В доктрината правилото е известно като „забрана за прекомерност“, а също така и като „повеля за съразмерност“.

Съпоставянето на противоречащите интереси, споменати по-горе, обикновено ще доведе до постановяване на екстрадицията, когато български гражданин е извършил наказуемо деяние на територията на молещата страна. Това следва от принципа, че всеки, който се намира в чужда държава, е длъжен да спазва нейните закони. Обстоятелството, че преследваният български гражданин след извършителството пребивава в Република България, не е достатъчно, за да доведе до отказ на молбата за екстрадиция.

Ако резултатът от прилагането на принципа за съразмерност обикновено е предначертан в гореописаните две ситуации, то спазването на същия принцип изисква прецизна съпоставка в случаите, когато български гражданин извършва деяние на територията на Република България, последиците от което обаче настъпват на територията на молещата за екстрадиция държава. За да бъде съразмерно постановлението за екстрадиция в тези случаи, е необходимо компетентните органи, както и занимаващите се с казуса съдилища да преценят противоречащите интереси, като вземат предвид тежестта на обвинението, практическата нужда от наказателното производство, както и възможностите за наказателно преследване по законите на Република България и ги обвържат с произтичащото от чл. 25, ал. 4 КРБ основно конституционно право, а именно – забраната за екстрадиция. Доверието на българския гражданин извършени от него деяния на територията на Република България да бъдат преследвани според българското материално право задължава компетентните органи не просто формално да изискат нужната документация по смисъла на чл. 9 ЗЕЕЗА, но и по същество да се убедят в наличието на предположение за извършено престъпление по законите на молещата страна. Това означава, че българските органи и съдилища ще трябва да изискат достатъчно доказателства, въз основа на които може да се повдигне обвинение, и правно да ги квалифицират. Всяко едно постановление или съдебно решение за екстрадиция, което не отговаря на тези критерии, не изпълнява качествените изисквания на конституционно гарантирания принцип за съразмерност и нарушава основното конституционно право на всеки български гражданин по чл. 25, ал. 4 КРБ. Едно такова решение би било противоконституционно и с това неговото изпълнение може и трябва да бъде отказано от всеки един държавен орган.